

De verdragen
van Mohammed
met de
christenen

Vertaald, ingeleid en met gespreksvragen door Anne Dijk

Berne Media

De verdragen van Mohammed met de christenen

Vertaald, ingeleid en met gespreksvragen
door Anne Dijk

© 2020 Anne Dijk

© 2020 Berne Media | uitgeverij abdi van berne

www.bernemedia.com

Vormgeving omslag en binnenwerk: Peter Slager | Garage BNO

Redactie: Frieda Pruijm

Uitgave in samenwerking met Fahm Instituut

Illustraties bij dit boek zijn te vinden op de site

<https://fahminstituut.com/verdragen-van-mohammed/>

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze ook, zonder voorafgaande toestemming van de uitgever.

ISBN 978-90-8972-385-7

NUR 717

Verschijnt ook als e-book: ISBN 978-90-8972-386-4

1

Historische context

Wanneer we een tekst lezen, hebben we vaak de neiging deze direct aan ons eigen leven te meten. Een vergelijking tussen onze normen en waarden van nu en die van de zevende eeuw gaat altijd gedeeltelijk mank. Teksten die eeuwen geleden geschreven zijn, ervaren wij geregeld niet alleen als stroef qua taal, maar ze staan ook vol met zinnen die voor de lezer van toen een duidelijke context en daarmee betekenis hadden, maar voor de lezer van nu niet direct duidelijk zijn. Als je bijvoorbeeld niet weet dat het overvallen van een karavaan in de zevende eeuw enigszins normaal was om te kunnen overleven in het dorre klimaat, dan is een garantstelling op veiligheid op bepaalde reisroutes een vaag begrip. De vergaande implicaties en daarmee de waarde van zo'n afspraak kun je dan niet goed inschatten. Dit betekent namelijk niet alleen dat een leider de zijnen dus moet instrueren dat overvallen niet meer mag; er moet ook een andere inkomstenbron (lees voedingsbron) gevonden worden om te kunnen overleven. Bovendien moet er door eigen mensen toegezien worden op het waarborgen van de veiligstelling. Het is dus een grote concessie: men moet iets laten én iets geven.

Het is daarom belangrijk om meer kennis te hebben van de context van een tekst om de implicaties en bijzonderheid ervan in die tijd te kunnen begrijpen, om deze vervolgens ook in onze tijd een inspiratie te kunnen laten zijn. Context richt zich op de vraag hoe iets tot stand gekomen is, hoe zag de situatie eruit? Deze geeft een beeld

van wat zoal normaal was en wat niet. Daarnaast is de methode van diachroon lezen (= door de tijd heen lezen) relevant.

Dit is belangrijk om teksten, maar ook gebeurtenissen uit de geschiedenis te begrijpen. Bij diachroon lezen besef je dat dingen door de tijd heen veranderen. Voor de eerste bron – de Openbaring – kan een woord een bepaalde betekenis hebben gehad, maar de generatie daarna kan dit woord anders gaan opvatten. Bij diachroon lezen gaat het om twee aspecten:

1. Gebruik van taal verandert met de tijd;
2. Cultuur en plaats worden bepaald door hun context.

Een woord kan in een andere tijd, maar ook in een andere context, een andere betekenis hebben en daarmee een heel andere lading krijgen. In een context waar oorlog voeren een gebruikelijk politieke middel was, is het neerleggen van wapens heel bijzonder. Als wij nu in Nederland elkaar zouden oproepen tot het neerleggen van wapens, dan zou dat op zijn minst verwarrend zijn. Als dat echter in een context gebeurt waar oorlog voeren de norm is, is het revolutionair te noemen. Diachroon lezen probeert naar de waarde achter een woord te kijken, om zo dat woord in een andere tijd betekenis te kunnen geven.

Alleen als we er zelf voor open staan om een andere bril op te zetten bij het lezen van teksten of het aanhoren van andermans verhaal, leidt dit tot een eerlijke dialoog waarin we de ander proberen te begrijpen. Voor wie dit lukt – en dat is best moeilijk – kunnen we zelfs proberen een ‘multiplexe benadering’ te ontwikkelen: een benadering waarin we oog hebben voor de idee dat er verschillende waarheden tegelijkertijd kunnen bestaan. Daarom is dit hoofdstuk geschreven, opdat we ons enigszins kunnen inleven in de wereldbeschouwingen van de zevende eeuw: hoe was de situatie toen en waarom waren de verdragen die Mohammed met de christenen van zijn tijd sloot zo revolutionair?

Veel mensen zijn niet vertrouwd met het woord ‘convenant’.

Daarom heb ik ervoor gekozen om dit te vertalen met ‘verdrag’. De verdragen die in dit boek staan, gaan over de relatie tussen moslims en christenen. In de vroege zevende eeuw was het sluiten van verdragen voor de profeet Mohammed, vrede zij met hem, een manier om vredes- en andere sociaal-politieke afspraken met andersdenkenden te maken. De manier waarop en de frequentie waarmee hij dit deed, waren revolutionair voor die tijd en plaats.

Geografische en politieke situatie

Het Arabisch Schiereiland van de vroege zevende eeuw, waar de woonplaatsen van de profeet Mohammed – Mekka en Medina – liggen, bestond voornamelijk uit woestijngebied, nomadische stammen en kleine steden die op hun beurt weer een conglomeraat van stammen waren. Het Arabisch Schiereiland was op sommige plekken letterlijk een niemandsland. Omdat het zo afgelegen was en de grond niet geschikt was om te bewerken, hadden de grootmachten Byzantium en Perzië het gebied gemakshalve links laten liggen. Het Byzantijnse rijk – Byzantium – was innerlijk verzwakt. Byzantium had op dat moment al tweehonderd jaar Constantinopel (het latere Istanboel) als hoofdstad en werd in 610 door de Byzantijnse generaal Heraclius ingenomen. Het Byzantijnse en het Perzische rijk waren lange tijd met elkaar in oorlog geweest en uitgeput door hun strijd om Syrië. Ze waren oorlogsmoe. Hierdoor was er een vacuüm ontstaan voor nieuw opkomende vormen van leiderschap, zoals dat van de profeet Mohammed.

Op het Arabisch Schiereiland bestond een uitgebreide handel tussen Syrië en Jemen en deze verliep via Mekka. Mekka was een plek waar volop gehandeld werd en mensen elkaar ontmoetten; een soort Arabische metropool met een ‘Forum Romanum’: een plek voor handel, discussie, politiek debat, kennisvergaring ontmoeting. Dit plein lag ook dicht bij de bekende waterbron Zamzam. Rond de

Ka'aba – tegenwoordig bekend als de zwarte kubus in Mekka – vererden de Arabische stammen allerlei goden.

Sommige culturen mixten, anderen leefden gesegregeerd naast elkaar. Mekka was een commercieel en economisch centrum en werd geleid door rijke koopmannen. Mekka zelf lag tussen bergen en woestijn in. Water was schaars en kwam vooral van de Zamzam-bron. Eten kwam uit een groener gebied, vooral uit een stad zo'n zeventig kilometer ten zuidoosten van Mekka, Ṭā'if.

Religieuze context

In de vroege zevende eeuw (en lang daarvoor en zeker ook lang daarna), was het wereldwijd gebruikelijk – voor volken die leefden in een stammenstructuur met een stamhoofd of een koninkrijk met een koning(in) – om de religie van de leider aan te nemen. Bij een machtsovername vond er dan ook vaak massale volksbekering plaats. Soms vrijwillig, maar meestal onder dwang. Hoe gruwelijk deze staatsdwang kon zijn, is bijvoorbeeld bekend door de christenvervolging onder keizer Nero. Christenen werden onder meer als vermaak in de arena als voer voor de leeuwen gegooid. Ook werden christenen in de arena door pek gerold, op pinnen gespiesd en vervolgens in brand gestoken om zo als 'lantaarn' in de arena te dienen. Het was de meest gruwelijke vervolging.

Vanaf de vierde eeuw kreeg het christendom gaandeweg meer vrijheid, en werd uiteindelijk de exclusieve staatsgodsdienst. Dit begon onder keizer Constantijn. Tijdens een veldslag in 313 na Christus zag hij een kruisachtig teken in de lucht en vervolgens won hij. Als dank hiervoor werd hij christen en zorgde hij ervoor dat christenen ook niet meer werden vervolgd. Later stelde hij zware straffen in op het brengen van offers aan niet-christelijke goden. In de politieke ontwikkeling van Rome die daarop volgde, werd er een officiële staatsleer ingesteld ten aanzien van religie. In 380 na Christus stelde keizer Theodosius het trinitarische christendom in als of-

ficiële staatsreligie. ‘Trinitarisch’ betekent drie-eenheid: de leer die uitgaat van één God in drie personen, Vader, Zoon en heilige Geest. Alle andere vormen van christendom werden niet meer toegestaan.

Samen met de twee andere keizers, Gratianus en Valentianus II, sprak Theodosius het oordeel uit dat de overige christenen een ketterse leer aanhingen. Dit was met name gericht tegen de arianen, die niet in de drie-eenheid geloofden. Binnen het arianisme werden zowel Jezus als de heilige Geest gezien als scheppingen van God. Al deze ‘ketterse’ christenen werden vervolgd of moesten vluchten voor hun leven.

In Nederland kenden we rond die tijd de culturen van de Franken, Saksen en Friezen. Die laatsten hingen met name het sjamanisme aan, waarbij contact met geesten en voorouders centraal staat. Na de Romeinen was dit voor Nederland een tijd van monniken en ridders en onze bevolking bestond grotendeels uit boeren. Onder de rivieren leefden al christenen, maar toen uiteindelijk in de zevende eeuw Willibrord, Bonifatius en monniken met een bekehringsagenda uit Engeland naar Nederland kwamen, werden onder dwang de natuurgodsdiensten en het sjamanisme voor het christendom ingeruild.

Het Arabische Schiereiland was afgelegen en werd niet centraal geregeerd. Hierdoor was het al eeuwen een interessant gebied om naartoe te vluchten voor christenen van verschillende stromingen, joden en allerlei andere gelovigen die niet door het Romeinse Rijk of eigen geloofsgemeenschappen geaccepteerd werden. Zo was het gebied religieus divers geworden. In islamitische kringen wordt over de periode van vóór het profeetschap van Mohammed gesproken als *jahiliyya*. *Jahil* betekent ‘niet weten’. *Jahiliyya* refereert dus aan ‘een staat van onwetend zijn’. Deze term kan verwijzen naar een staat van zijn – ‘ik ben onwetend’ – of naar een periode van onwetendheid. Als er zonder verdere context gesproken wordt over ‘het tijdperk van jahiliyya’, wordt de pre-islamitische

periode bedoeld. Deze periode wordt vanuit islamitisch oogpunt gezien als onwetend, omdat de volledige kennis pas met de laatste openbaring, de Qur'ān (Koran), tot de mens is gekomen. In sommige contexten kan het verontschuldigend werken: iemand heeft bijvoorbeeld een goed karakter, maar doet per ongeluk kleine dingen verkeerd omdat hij nog jahil is. In andere situaties heeft het een minder onschuldig karakter en staat jahil voor barbaars, onbeschaafd, wild, agressief, onrechtvaardig, een periode van onderdrukking en hoogmoed. In dit laatste geval kan jahil ook als bet-weterig in plaats van on-wetend gezien worden. Bij het woord jahil is de context dus heel belangrijk. Daarom is hier diachronisch lezen behulpzaam: per tijdsperiode en context kan het woord een andere betekenis hebben.

In deze pre-islamitische periode waren er op het Arabisch Schiereiland, naast de abrahamitische religies,¹ ook veel natuurreligies, die de zon en maan aanbaden. Bekende en populaire Arabische goden waren Laat, Mannah en Uzzah. Ook het zoroastrisme, de leer van Zarathustra, kwam er voor. De meeste inwoners van Mekka deden aan beeldenverering. Bijna alle religies die aanwezig waren op het Arabische Schiereiland, waren rondom de Ka'aba in Mekka vertegenwoordigd met een vorm van bedevaart. Er wordt gezegd dat er tot wel 360 verschillende beelden rondom de Ka'aba stonden. De ene geschiedschrijver verklaart dit vanuit het idee 'voor elke dag een andere god', de ander vanuit de veelheid aan tradities die er aanwezig waren of als verwijzing naar de 360 Arabische stammen van die tijd. Dit is te vergelijken met het Pantheon van Rome. Joden en christenen gingen er ook op bedevaart naartoe, aangezien de Ka'aba door de profeet Abraham gebouwd was.

---

¹ Religies die terugvoeren op de aartsvader Avraham/Abraham/Ibrahim. In de islam wordt Ibrahim, vrede zij met hem, gezien als een belangrijke profeet.

Culturen

Sommige culturen mengden zich met elkaar (met name door de handel), anderen leefden gescheiden naast elkaar. Mekka werd gedomineerd door de Quraish-stam en zijn Arabische taal en – vooral tribale – cultuur. Vlak voordat het profeetschap van Mohammed begon, waren diverse stammen met elkaar in strijd. Erecodes werden meerdere malen over en weer geschonden en wraak was het verplichte antwoord daarop. Daarnaast was de cultuur – zoals in die tijd bijna overal gebruikelijk – patriarchaal, met soms zelfs vormen van misogynie (vrouwenhaat). Een bekend gebruik in deze pre-islamitische omgeving was dat baby meisjes na de geboorte direct levend werden begraven, omdat een meisje als last en minder waard werd gezien en geen voorspoed zou brengen. Het jahiliyya-Arabië kende, weliswaar in bescheiden omvang, ook een matriarchaat: daarbij had een stam een hogere status als de oppervrouw veel mannen had. Dit waren vooral gevangengenomen mannen. Vrouwen namen het initiatief tot het uitzoeken van mannen. Het hoofd van de stam was de vrouw met de meeste mannen. Soms trouwden ze niet. Een vrouw kon haar tent opendoen, wat betekende dat ze ‘beschikbaar’ was. Het kind dat negen maanden later geboren werd, werd vergeleken met de mannen; de man op wie het kind het meest leek, werd als de vader beschouwd. Formele familieverbanden liepen via de lijn van de moeder.

Er zijn geschiedschrijvers die deze periode typeren als een ‘crisis in de Arabische samenleving’, een tijd van agressieve strijd om rijkdom. Er waren veel grote externe rivalen, maar ook kleinere stammenstrijden. Daarnaast zorgde het barre klimaat voor droogte, wat resulteerde in hongersnood. Zorg voor zwakkeren in de samenleving was er niet of nauwelijks. Het was de *survival of the fittest*, of vooral het overleven van de rijksten. Eenheid was ver te zoeken. In deze tijd was er geen overheid, geen centraal gezag en geen formele wet in de moderne zin van deze woorden. De stamcultuur was